

1956: Friso Kramer bekijkt gestanste blanks die worden gebruikt voor het onderstel van de Revoltstoel. Fotograaf Carel Blazer.

Iepen langs een weg in Balloo. Een omgewaaid exemplaar vormde de basis voor de stoel die Friso Kramer in 2003 maakte. Fotograaf Harry Cock.

1961: presentatie van Revoltstoelen.

Vormvisie Friso Kramer

Auteur Sander Woertman

“Een stoel moet zo gemaakt zijn, dat je hem niet opmerkt als je erop zit. Op een plank kun je niet goed zitten, hoe mooi de stoel die eraan vastzit ook is.” De negentigjarige industrieel ontwerper Friso Kramer heeft weinig affiniteit met begrippen als ‘concept’ of ‘ontwerpvisie’. Elk onderdeel van zijn wereldberoemde Revoltstoel is het resultaat van een schijnbaar alledaagse observatie of redenering. De concurrentie tussen Ahrend en Gispén, de beschikbare techniek en de noodzaak iets te ontwerpen wat moeilijk na te maken is, gecombineerd met observaties dat een stoel stabiel moet staan, goed moet zitten, geen kleren mag beschadigen en lichtgewicht moet zijn: al deze eisen leiden in de beleving van Kramer als vanzelf-

.....
“Het is de taak van een ontwerper datgene weg te laten wat niet absoluut noodzakelijk is”
.....

sprekend tot een stoel met een frame van plaatstaal en een royale rugleuning en zitting. “Er moet gewoonweg niets aan een stoel zijn wat je belemmert in je eigen ontwikkeling. Hij moet je ondersteunen tijdens je bezigheden en ergonomisch in orde zijn.

Niet meer en niet minder.”
Over stoelen van hedendaagse ontwerpers is Kramer kort maar krachtig: ze hebben allemaal goede eigenschappen, maar schieten tekort als het aankomt op kosteneffectieve massaproductie. Kramer heeft weinig op met limited edition-objecten en unica. “Het is de taak van een ontwerper datgene weg te laten wat niet absoluut noodzakelijk is”.
Zijn liefde voor het vak komt het sterkst naar voren als hij praat over de fauteuil die hij maakte van een stuk uit een omgevallen boom in zijn eigen straat. “In 2003 woei hier een iep om. Toen de plantsoendienst de volgende dag de boom opruimde, waren ze zo vriendelijk om op mijn aanwijzingen een deel af te zagen en met een heftruck op mijn stoep te zetten. Met dezelfde methode als de oude Egyptenaren wist ik het stuk hout vervolgens tot achterin de tuin te manoeuvreren. Met behulp van een elektrische zaag en een haakse slijper van de Aldi, een aangepast schraapstaal en grof schuurpapier gaf ik de zitkuip vorm. Een spannend karwei, want wat je eraf haalt, kun je er niet meer aanplakken. In totaal was ik er twee weken mee bezig.”

“De stoel is afgewerkt met Chinese houtolie. Dat was noodzakelijk omdat onbehandeld iepenhout ongedierte aantrekt dat bomenziektes kan overbrengen. Aan de onderzijde monteerde ik twee gelagerde wielen, omdat het meubel loodzwaar is en anders moeilijk te verplaatsen is. De stoel beleefde heel wat avonturen: hij is onder andere in Italië en Duitsland tentoongesteld, en staat nu bij mij in de woonkamer. Als iemand hem wil kopen moet hij minstens een miljoen meenemen. Of weet je, eigenlijk is hij helemaal niet te koop.”
De ontwerpen van Kramer maken deel uit van het collectieve geheugen van ons land. Wie de Revoltstoel niet kent, herinnert zich vast de ronde straatlantaarn uit 1960 of de groene brievenbus uit 1970. Ook internationaal reikt zijn invloed ver: voor de Duitse firma Wilkhahn ontwierp Kramer in de jaren zestig het programma1200: een zitsysteem van modulair monteerbare onderdelen voor wachtruimtes, stations, metrohaltes en andere publieke ruimtes. “Door goed na te denken over verbindingen is het een heel flexibel programma geworden: alles is aan elkaar te schakelen, er zijn tafeltjes tussen te monteren, er kan goed onder worden schoongemaakt en het is ruimtebesparend.”

De Iepstoel uit 2003.

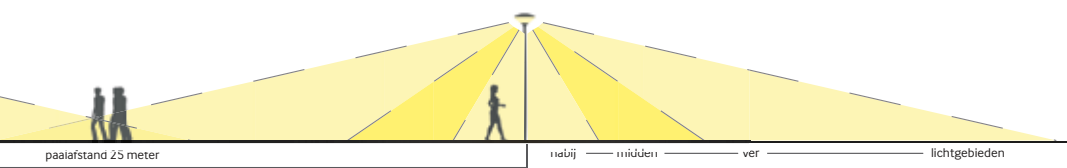
1969. wachtmeubels uit de 1200-serie van Wilkhahn op een treinstation in Duitsland.

Het Friso Kramer Paalkoparmatuur werd ontwikkeld voor de gemeente Den Haag in 1960.

Voor het huis van Kramer staat een prototype van de led-straatlantaarn die hij ontwierp voor de firma Lightwell.

Schema van de lichtverspreiding van de straatlantaarn die Kramer vorig jaar ontwierp.

Ook hier was optimalisering de sleutel tot het succes: iedereen heeft wel eens zitten wachten op een 1200-bankje.

Vorig jaar augustus vierde Kramer zijn negentigste verjaardag in het Stedelijk Museum in Amsterdam en met een publicatie bij nai010 uitgevers. In plaats van te genieten van zijn rust, werkt Kramer nog steeds aan een aantal serieuze opdrachten, zoals nieuwe straatverlichting. "In 1960 ontwierp ik in opdracht van de gemeente Den Haag een straatlantaarn. Het paalkoparmatuur was bedoeld voor de woonomgevingen is toentertijd geadopteerd door de UNESCO. Zij zagen het voor ontwikkelingslanden als een voorbeeld van een goedkoop, eenvoudig produceerbaar en effectief ontwerp. Dat

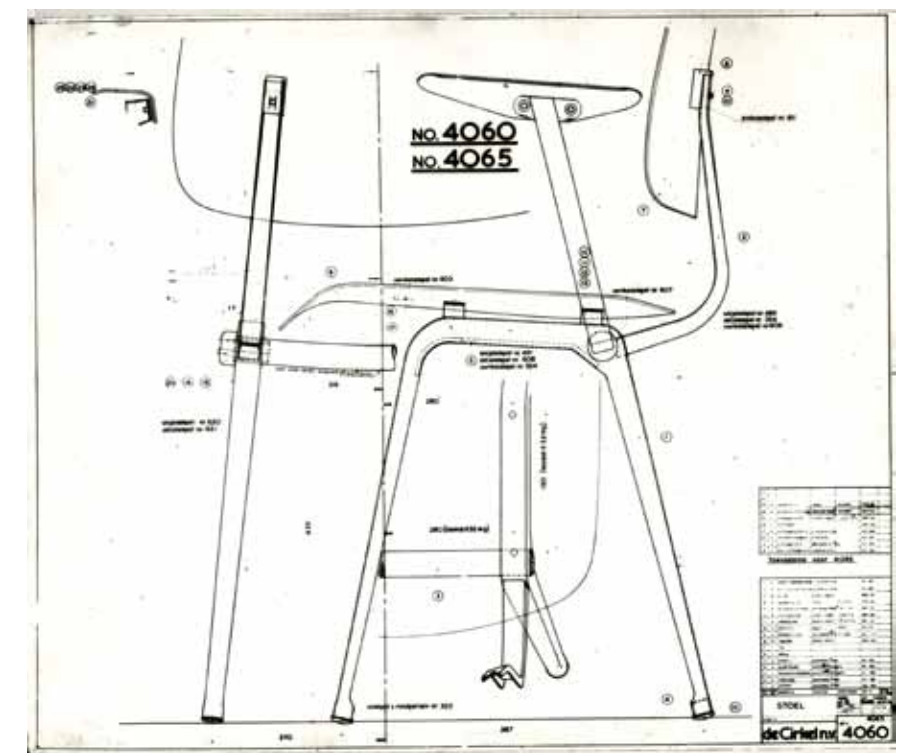
"Er moet gewoonweg niets aan een stoel zijn wat je belemmert in je eigen ontwikkeling"

zagen andere gemeentes in Nederland ook wel zitten. Het ontwerp is in de loop der jaren veelvuldig gekopieerd. Zelfs in Amsterdam, bij mij voor de deur nota bene, stond jarenlang een kopie van mijn paalkoparmatuur. Maar ik heb mij gerevancheerd! Vorig jaar ging ik samen met het bedrijf Lightwell,

aan de slag om een nieuwe straatlantaarn te ontwerpen met leds. Met dit ontwerp willen we de markt op. We mikken op aanbestedingsopdrachten in binnen- en buitenland."

"De vorm van de lamp en de reflector erin zijn het resultaat van een aantal optische overwegingen. Zo staan lantaarns in een stedelijke omgeving altijd 25 meter van elkaar af en moeten ze hoog genoeg zijn, zodat ze niet gemakkelijk beschadigd raken. Tussen twee lantaarns in moeten voetgangers voldoende worden bijgelicht en ook het verkeer op straat moet profijt hebben van de verlichting. De hoeveelheid licht die wordt geproduceerd deel je idealiter in vieren, terwijl er nergens verblinding plaatsvindt. Ook mag er geen licht schijnen ter hoogte van de eerste verdieping, omdat mensen anders niet kunnen slapen. De gefacetteerde reflector en de vorm van de kap zorgen ervoor dat het licht zodanig wordt weerkaatst, dat aan al deze eisen tegemoet wordt gekomen."

"Een eerste prototype van de lamp stond hier in de straat. Het kostte wat tijd en moeite, maar het voelde goed om eindelijk een echte Kramer voor de deur te hebben."

Werktekening van de Revoltstoel.